

On möödunud kuus aastat. Moskvalastel on uuesti võimalus tutvuda «Estonia» teatriga. Sel ajavahemikul oleme tutvunud kõige erinevamate teatrite paljude huvitavate ooperietendustega (sealhulgas Poola, Tšehhi, Ameerika teatrid) ja mis peaasi — õppisime tundma uut eredat muusikat. Kõik see tõstis veelgi huvi eesti ooperiteatri avaetenduse vastu. Suure Teatri filiaali mahukat saali täidavad külalislahked moskvalased, paljud külalised vennasbariikidest, rahvademokraatiamaadest ja ka teistest rajatagustest maadest.

Paratamatult tärkab mõte: kuidas võtab publik vastu «Tasuleegid», esimese eesti nõukogude ooperi. Ärevus vaibub kiiresti. Lavastuse on suure armastusega kujundanud noor kunstnik E. Renter, kõiki osi täidavad silmapaistvad solistid (esimajoones tahaks märkida erakordsete võimetega Tiit Kuusikut), toredasti kõlab koor (koormeistrid T. Targama ja I. Trilljärv), orkestrit juhivad kindlalt kogunud dirigent K. Raudsepp. Kuid mis peaasi — Eugen Kapi muusika, nagu märkis ka ajaleht «Sovetskaja Kultura», on aega pidanud vastu aja katsumustele.

Tõepoolest, kohe pärast esimest numbrit — arendatud orkestrisissejuhatust — tajud selgesti helilooja säravat talenti, tema veresugulust rahvusliku helikunstiga, omadust, mis ei seisa rähvaviisi lihtsas fikseerimises, vaid oskuses sügavalt mõista selle varjatud sisu, avada selle ilu ja vaimset jõudu.

Eugen Kapi anne avaldub minu arvates kõige tugevamini ooperikooriges, eesti rahva arendatud muusikalistes portreedes. Vabaduse eest võitleva, humaanse ja inimliku rahva mehine, suursugune kuju on «Tasuleekides» välja joonistatud eredalt ja täiuslikult. Rahva saatusega põimuvad tihedalt ooperi peakangelaste saatused. Mõtmeid neist (eriti Saimat ja Sirjet) on näidatud mitmekülgsest. Mitte üksnes armastus ei valda nende südameid, nad on võimelised ka kangelastegudeks õigluse ja rahva vabaduse nimel.

Nii need kui ka paljud teised jooned osutavad Kapi ooperi viljakatele sidemetele vene ooperiklassikaga (sellest on mitmel puhul kõnelnud ka helilooja ise).

„Tasuleegid“

Ooperi paljud soolonumbrid (Saima aaria esimeses pildis, Vambo aaria teises pildis, Sirje ariooso ja Neeme aaria) võluvad oma suure siiruse ja lihtsusega, omadustega, mis on meile teatavasti kindlustanud suure populaarsuse.

Nappide, kuid küllaltki karaktersete joontega on iseloomustatud ooperis vaenlaste leeri esindaja. Vaatajat erutab sügavalt penirüütlike mõnitamine Saima üle ning elustav kujutus lähimast minevikust — eesti rahva kangelaslikust võitlusest fašistidega. Helilooja läheneb eesti rahva kangelaslikule minevikule kui tänapäeva sündmustele. Ja ka selles on ilmselt märgata helilooja sidet vene klassikutega, kes oma heroilis-patriootilistes süžeedes rakendasid ellu Mussorgski poolt tabavalt formuleeritud põhimõtet: näidata «minevikku tänapäevases». Autori üleminek sellelt ooperilt oma teisele, Suure Isamaasõja teemat käsitlevale ooperile («Vabaduse laulik») on täiesti loomulik ja seaduspärane.

Kapi «Tasuleekides» puudub see, mida nimetatakse «hästi serveeritud intriigiks». Siin pole pingelist tegevuse arengut, teravalt väljendatud kulminatsiooni. Kõige tähtsam on koondatud rahva kuju väljajoonistamisele: tähtsad on siin nii puhke- ja lõbutsemismomentid, nii pulmatavad kui ka heroilise tõusu hetked, mis viivad võimsale ülestõusu- le. Selles peitub autori käsitluse tõepärasus, tema realism.

Portreede, iseloomustuste ülekaal vahetu tegevuse üle (seejuures õnnestuvad heliloojal lõpetatud vokaalsed numbrid märksa paremini kui retsitatiivid), rahva, koori oluline osa, kogu ooperi kõigi selle tegelaste, sealhulgas ka põhiliselt lüüriliste kujude heroilis-patriootiline ideeline suunitlus — kõik see lubab kõnelda oratoriaalsetest joontest ooperis.

«Tasuleekidel» on juba üsna pikk lavaline elutee. Tal on seljataga mitmed autoripoolsed täiendused.

Tundub, et praeguseski variandis on üht-teist, mis nõuaks helilooja kogemusriikast ja oskuslikku vahelesegamist. See käib eriti orkestri kohta, mille partituur on kohati n. ö. liiga paks, üle küllastatud eredate orkestrisoolodega, mis dubleerivad laulusolisti partiid (isegi Tiit Kuusikul on raske võistelda inglissarvega). Ooperi edasine viimistlemine peaks arvatavasti puudutama ka ooperi dramaturgiat, libretot, milles on veel üksikuid segavaid pisiasju. Silma torkavad näiteks liiga rohked vandetootused, finaali lavaline lahendus pole lõpuni läbi mõeldud (üsna vaieldav on selle jagamine kaheks pildiks, pole arusaadav, kuhu kaob Neeme, kuidas õnnestub Saimal pääseda vaenlaste kүүsist) jne.

...Sel ajal, kui kerkivad need mõtted, on saali juba haaranud sügav sümpaatia etenduse vastu. See väljendub soojas poolehoius, mida pälvivad Tiit Kuusik, Elsa Maasik, Aaro Pärn, Madli Poola, Ester Lepa, Endel Ani, samuti orkester, dekoratsioonid ja vaimustav teatrikoor oma silmapaistvate, ühtlaselt kõlavate hääldetega ja kauni tämbriga (eriti meeldiv on tenorite rühm).

«Tasuleekide» uus lavaline lahendus on noore režissööri Paul Mäe esimene töö ooperižanris. Tuleb anda au režissööridele: ta on õigesti tunnetanud teose sisu ning osanud seda edasi anda eepilise suurusega stseenides. Kuid on üksikuid kohti, kus lavaline lahendus pole täielikult kooskõlas muusikaga. Vandetootuse stseenis algab tootuse andmine mõnevõrra varem, kui seda nõuab muusika. Ka harrastab lavastaja liigselt koori n. ö. kontsertasetust — koor seisab näoga vaatajate poole. Vaieldav on ka kaldpõranda kasutamine, mis muide raskendab tantsunumbrite esitamist. Viimastes on kahtlemata palju võlu, lihtsust ja värskest, kuid tundub, et ooperipartituur võimaldaks koreograafilise joonise poolest mitmekesisemaid tantsu.

«Tasuleeke» kuulevad Moskvas paljude maade ja rahvaste esindajad. Nende elavat reageerimist nähes pole põhjust kahelda, et see ere ja andekas ooper jätab kõigile sooja ja meeldiva mulje.

J. Dobrõnina,
muusikateadlane

„Sirp ja Vasar“

1956